

SRPSKA IMENA – ULAZNICA ZA ŽIVOT

Rođen je u Nišu, 1925. godine, od oca Rudolfa i majke Lune, rođene Alhahari. Otac mu je bio agronom, na Železnici Kraljevine Jugoslavije, zadužen za aranžiranje cveća i zelenila na železničkim stanicama i duž pruga.

Do rata, pohađao je škole u Čačku i Nišu. Po oslobođenju zemlje, završio je elektrotehničku školu u Zagrebu. Sa ocem i majkom iselio se u Izrael 1948. godine. Živi u Haifi.

Osnovnu školu sam, zbog očevog službovanja završio u Čačku. Moj učitelj Dragoljub Jevtić, pošto nije hteo da budem različit od ostale dece – bio sam jedini Jevrej u razredu – nazvao me je Vilotije Belić. Preveo je prezime sa nemačkog na srpski jezik i tako me izjednačio sa drugom decom. Ali pošto sam bio vrlo nemiran, učitelj me je proglasio harambašom, i opet, da se ne bih razlikovao od ostale dece, rekao mi je da slavim Đurđevdan, po onoj narodnoj „Đurđev danak, hajdučki sastanak“. Otada, ja Vilhelm – Vili Vajs, do dana današnjeg, mali harambaša Vilotije Belić obeležavam Đurđevdan.

Školske 1940/41. upisao sam se u prvi razred srednje tehničke škole u Nišu, ali sam iste godine i ispisan zbog *Numerus clausus*, ograničenog upisivanja jevrejskih učenika u škole i fakultete. Nakon toga upisao sam se u IX mušku realnu gimnaziju u Beogradu, pred sam

početak Drugog svetskog rata. Moj profesor istorije Miodrag Milošević, je na časovima objašnjavao političku situaciju u svetu i Hitlerove namere. Jednom mi je rekao: „Čuješ. Vajs, ono što Hitler govori, znaj da se ne šali, sve će vas pobiti!“

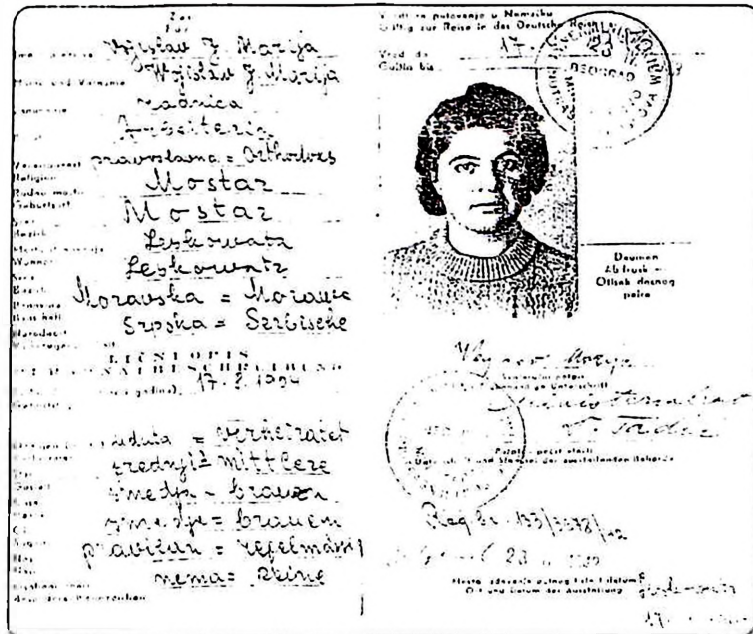

*Vili Vajs sa novinarima u redakciji niških „Narodnih novina“
prilikom posete Nišu 1995. godine*

A onda 6. aprila 1941. godine počinje rat i nemačka okupacija. Vratio sam se u Niš. Vrlo brzo počele su hajke i masovni progoni Jevreja. Počela je realizacija „plana za rešavanje jevrejskog pitanja“. Bili smo obavezni da nosimo žute trake sa Davidovom zvezdom oko ruke, na leđima i grudima. Za moju porodicu, koja je do tada mirno i spokojno živela, počinje pakao.

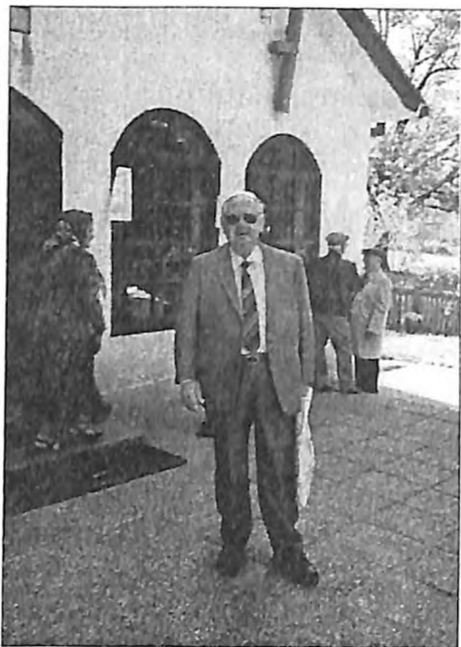
Nemci su sve Jevreje muškarce starije od 14 godina pozvali na rad u kasarnu kod Pantalejske crkve. Zvali su nas i na apele u zgradu bioskopa „Park“. U početku smo po celi dan radili a uveče išli kućama; čak smo za prve dve nedelje primali i platu. A zatim, Nemci nam zabranjuju da odlazimo kućama! Svakog dana, posle obavljenog posla, postrojavali su nas, svakog petog izvodili i pred svima tukli korbačem i šutirali. U sećanju mi je ostalo da su poznatog niškog trgovca Nisima tukli do iznemoglosti jer ih je nervirao njegov izraz lica – nisu znali da li im se podsmeva ili grči od bola. Jednog dana, u „Velosipedskoj kasarni“ na Crvenom krstu, dok smo utovarivali topove u vagone, red na batinanje došao je i na mene. Zverski sam pretučen. Tada sam rešio da pobegnem i da se više ne odazivam na apele. Sakrio sam se u vagon

između dva topa, a kada je voz krenuo i izašao iz kasarne, iskočio sam i preko polja krenuo ka kući svojih roditelja u Naselju Kralja Petra II. Uspeo sam, onako isprebijan, da dođem do Pantalejskog groblja. Tu sam ostao sakriven cele noći. Ujutru, da bih se okrepio, onako iscrpljen, uzeo sam hranu sa grobova, ostavljenu posle pomena.

Faksimil dva od više lažnih dokumenata: poslovna knjižica Vilija Vajsa i legitimacija njegove majke, izdate 1941. i 1942. godine u Leskovcu na druga imena

Napokon stižem kući gde me dočekuju zabrinuti roditelji. A zatim, stigla je naredba da svi moramo imati lične karte. Sa pet dinara u džepu, došao sam u Matejevačku kafanu, gde je lične karte pisao i izdavao sin seoskog kmeta. Tu sam dobio ličnu kartu na ime Dragoljuba Radojičića (setio sam se imena svog druga iz Čačka). Moji majka i

Vajs u Nišu 1995. prilikom obilaska grada

otac takode su u toj kafani dobili lične karte na imena Aleksandar i Marija Vojisov. Po imenu i prezimenu, na ovim lažnim dokumentima, nisam bio njihov sin.

I zatim, počinje naše bežanje pred fašističkim terorom. Prva stanica je Leskovac. Prijavili smo se Berzi rada, za odlazak na rad u Nemačku, kao Srbi. Bili smo smešteni kod porodice kazandžije Cakića. Vrlo brzo, ja i otac pošli smo za Maribor, vozom i dalje, ka Nemačkoj. Majka je ostala u Leskovcu. U vozu, u blizini Maribora prepoznala me je jedna devojka i rekla: „Jevrejče je sa nama“. Odmah smo iskočili iz voza. Nekako smo se dokopali Maribora. Zatim smo otišli u Grac, u Austriju, gde smo se zaposlili kao Dragoljub

Radojičić elektromonter, a Aleksandar Vojisov kao baštovan. Ubrzo smo i majku pozvali na rad. Ona nam se priključila u Gracu, gde smo dočekali kraj rata.

(Svedočenje Vilija Vajsa zabeležila je Jasna Ćirić)